

VELEUČILIŠTE U POŽEGI

VALENTINA BAZINA, 6952

ANALIZA SUSTAVA POTPORA ZA POKRETANJE PODUZETNIČKE AKTIVNOSTI U REPUBLICI HRVATSKOJ

ZAVRŠNI RAD

Požega, 2018. godine

VELEUČILIŠTE U POŽEGI

DRUŠTVENI ODJEL

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ RAČUNOVODSTVO

**ANALIZA SUSTAVA POTPORA ZA POKRETANJE
PODUZETNIČKE AKTIVNOSTI U REPUBLICI
HRVATSKOJ**

ZAVRŠNI RAD

IZ KOLEGIJA: POČELA EKONOMIJE

MENTOR: dr.sc. Katarina Štavlić, prof. v.š.

STUDENT: Valentina Bazina

Matični broj studenta: 6952

Požega, siječanj 2018. godine

SAŽETAK

Poduzetništvo, poslovna djelatnost teži da se stvori nešto novo, stvara nove prilike i postiže različite učinke. Velika prepreka za pokretanje poduzetništva u Republici Hrvatskoj je nedostatak financijskih sredstava. Ukoliko nisu u mogućnosti sami financirati svoj poslovni pothvat poduzetnici se za pomoć u financiranju obraćaju bankama, Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, fondovima EU i Ministarstvu hrvatskih branitelja. Predmet proučavanja ovog završnog rada je analiza sustava za pokretanje poduzetničke aktivnosti u Republici Hrvatskoj. Definirati će se pojmovi poduzetnik i poduzetništvo, a zatim objasniti sustav za pokretanje poduzetničke aktivnosti u Republici Hrvatskoj i Europske unije te navesti primjeri. Analizirati će se potpore od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje tijekom 2016. godine.

KLJUČNE RIJEČI: poduzetništvo, poduzetnik, izvori financiranja, sustav potpora, pokretanje poduzetničke aktivnosti

SUMMARY

Entrepreneurship, as a business activity tries to create something new, create new opportunities and used to achieve different effects. A big obstacle to starting entrepreneurial activity in the Republic Croatia is a lack of financial resources. If they are unable to finance their business venture entrepreneurs are assisting the his banks, the Croatian Employment service, the EU funds and the Ministry of Croatian Defenders for financing assistance. The subject of study in this final paper is System analysis for starting entrepreneurial activities in the Republic Croatia. The concepts of entrepreneur and entrepreneurship will be defined and then to explain the system for starting entrepreneurial activities in the Republic Croatia and EU and give examples. the support from the Croatian Employment Service will be analyzed during 2016.

KEY WORDS: entrepreneurship, entrepreneur, sources of funding, support system, starting entrepreneurial activities

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. POJMOVNO ODREĐENJE PODUZETNIŠTVA I PODUZETNIKA	2
2.1. Razvoj poduzetništva	2
2.2. Pojam i karakteristike poduzetnika	4
2.3. Vrste poduzetništva i poduzeća	5
2.4. Poduzetnički proces.....	6
2.5. Poduzetničko okruženje.....	7
2.6. Prednosti i nedostaci ulaska u poduzetništvo	10
3. ANALIZA SUSTAVA POTPORA ZA POKRETANJE PODUZETNIČKE AKTIVNOSTI U REPUBLICI HRVATSKOJ	12
3.1. Teoretski aspekt potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti	13
3.1.1. Vrste potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti	13
3.1.2. Načini poticanja poduzetništva i određivanje iznosa potpora.....	15
3.2. Potpore za pokretanje poduzetničke aktivnosti na razini države	16
3.3. Bespovratna sredstva za pokretanje poduzetničke aktivnosti u Republici Hrvatskoj koje dodjeljuje Europska unija.....	19
3.4. Primjeri u praksi Republike Hrvatske	21
4. ANALIZA KORIŠTENJA POTPORA ZA POKRETANJE PODUZETNIČKE AKTIVNOSTI OD STRANE HRVATSKOG ZAVODA ZA ZAPOSŁJAVANJE	23
4.1. Analiza korisnika potpora za samozapošljavanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje od 2011. do 2015. godine.....	24
4.2. Analiza broja ukupnih korisnika potpore za samozapošljavanje prema županijama.....	26
5. ZAKLJUČAK	29
6. LITERATURA	30
7. POPIS TABLICA, SLIKA I GRAFIKONA	33

1. UVOD

Poduzetništvo, kao jedna od ključnih djelatnosti koja utječe na gospodarski rast i razvoj svake države, pa tako i Republike Hrvatske, nailazi na mnoge prepreke. Jedna od najčešćih prepreka s kojom se poduzetništvo u Republici Hrvatskoj suočava je nedostatak financijskih sredstava. Upravo iz tog razloga sve manje fizičkih osoba se odlučuje na pokretanje vlastite poduzetničke aktivnosti. Može se reći da zbog toga poduzetništvo u Republici Hrvatskoj sve više stagnira, a u zadnjih desetak godina zabilježen je trend smanjenja novoosnovanih poduzeća.

Međutim, kako bi se takvo stanje poduzetništva u Republici Hrvatskoj popravilo, navedena država putem različitih potpora nastoji potaknuti svoje građane da se upuste u osnivanje vlastitog poduzeća, odnosno u pokretanje vlastite poduzetničke aktivnosti. Navedene potpore su financijske i novčane prirode te je tu najčešće riječ o bespovratnim sredstvima. Naime, Republika Hrvatska je kreirala sustav različitih potpora za pokretanje vlastite poduzetničke aktivnosti. Ovakve vrste potpora u Republici Hrvatskoj moguće je dobiti od strane lokalne i regionalne uprave i samouprave, od strane države, ali i od strane Europske unije.

Upravo će se unutar ovog završnog rada govoriti o sustavu potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti u Republici Hrvatskoj, s tim da će se rad podijeliti na nekoliko poglavlja. U okviru poglavlja nakon uvodnog dijela govorit će se o pojmu poduzetništva i poduzetnika. Zatim će se objasniti sustav potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti u Republici Hrvatskoj i Europske unije, a navest će se i dobri primjeri iz prakse. U okviru četvrtog poglavlja naglasak će se staviti na navedene potpore od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje kao jedne od ključnih potpornih institucija te će se analizirati njihovo korištenje tijekom 2016. godine. U zadnjem poglavlju, odnosno u zaključku sve navedeno tijekom rada će se sintetizirati.

2. POJMOVNO ODREĐENJE PODUZETNIŠTVA I PODUZETNIKA

U današnje vrijeme ljudi se tijekom svakodnevnog života susreću s različitim aktivnostima koje se mogu okarakterizirati kao poduzetničke aktivnosti. Ljudi su također okruženi poduzetništvom te mnogim poduzetničkim pothvatima. Upravo zbog toga, poduzetništvo se čini naizgled jednostavnim. Međutim, mnogi ljudi zapravo niti ne znaju što je to zapravo poduzetništvo te koje su karakteristike poduzetnika. Može se reći da je poduzetništvo temelj gospodarskog rasta i razvoja svake zemlje.

Naime, poduzetništvo predstavlja sposobnost fizičke osobe da kombinacijom različitih resursa zadovolji potrebe tržišta, samim time preuzme rizik, a sve s ciljem ostvarivanja zarade, odnosno dobiti.

Poduzetništvo se sastoji od različitih poduzetničkih aktivnosti, a to su osnivanje poduzeća, njegovo formiranje, što podrazumijeva cjelokupnu organizaciju te upravljanje njime. Najvažnija poduzetnička aktivnost je upravljanje jer ona podrazumijeva upravljanje ljudskim potencijalima, upravljanje materijalom, upravljanje proizvodima i proizvodnim procesima, upravljanje marketingom itd.

Upravo će se unutar ovog poglavlja detaljnije govoriti o poduzetništvu i poduzetniku te će se objasniti razvoj poduzetništva, pojam i karakteristike poduzetnika, vrste poduzetništva, vrste poduzeća, poduzetnički proces, poduzetničko okruženje te prednosti i nedostaci ulaska u poduzetništvo.

2.1. Razvoj poduzetništva

Poduzetništvo se u svijetu počinje relativno kasno razvijati. Samu riječ poduzetništvo uvodi ekonomist Richard Cantillon u 17. stoljeću. On također definira i poduzetnika i to kao osobu koja kupuje po poznatim, a prodaje po nepoznatim cijenama. Budući da je Richard Cantillon Francuz, riječ poduzetništvo potječe iz francuskog jezika.

Naime, Prema Kružić (2007) riječ poduzetništvo izvedena je iz francuske riječi *entreprendre*, kojom se definirala osoba koja preuzima rizik novoga. Veliku ulogu u razvoju poduzetništva imao je i ekonomist Adam Smith i to kao jedan od predstavnika klasične političke ekonomije. Adam Smith je poduzetnika objasnio kao najboljeg pokretača gospodarskog rasta i razvoja određene zemlje te potiče važnost raspodjele dobitka.

Nadalje, 18. stoljeće je obilježilo djelovanje ekonomista i poduzetnika Jeana Baptista Saya koji je u poduzetništvo uveo važnost tri ključna resursa, a to su zemlja, rad i kapital. On

je rekao da poduzetnik ne može ostvariti zaradu bez kombinacije navedenih resursa. Prema Sayu poduzetnik je katalizator razvoja i ekonomskih promjena, a dobit koju ostvari je nagrada za uloženi rad i trud. Nakon toga slijedi 19. stoljeće koje je karakteristično po djelovanju poduzetnika Johna Stuarta Milla, a koji je zaslužan za uvođenje pojma poduzetništva u širu akademsku upotrebu, posebice na engleskom govornom području.

Tablica 1: Definicije poduzetništva u svijetu tijekom povijesti

Izvor	Definicija
Knight (1921.)	Profit iz preuzimanja nesigurnosti i rizika
Schumpeter (1934.)	Iznalaženje novih kombinacija organizacije poduzeća- novih proizvoda, novih usluga, novih izvora sirovina, novih metoda proizvodnje, novih tržišta, novih oblika organizacije
Hosellitz (1952.)	Preuzimanje rizika, koordinacija proizvodnje resursa, uvođenje inovacija, pribavljanje kapitala
Cole (1959.)	Svrhovito djelovanje na pokretanju i razvoju profitabilnog poslovanja
McClelland (1961.)	Umjereno preuzimanje rizika
Gartner (1985.)	Kreiranje novih organizacija
Stevenson, Roberts i Grousbeck (1989.)	Iskorištavanje prilika bez obzira na trenutačno poslovanje
Hart, Stevenson i Dial (1995.)	Iskorištavanje prilika bez obzira na trenutačno poslovanje, ali ograničeno prethodnim iskustvom iz povezanih industrija

Izvor: Dollinger(2002: 6)

Paralelno s razvojem poduzetništva u svijetu, i na hrvatskom tlu su djelovali ugledni ekonomisti i poduzetnici, s tim da se poduzetništvo u Republici Hrvatskoj počinje razvijati u 15. stoljeću. Važnu ulogu u razvoju poduzetništva u Republici Hrvatskoj imao je Benedikt Kotruljević koji je nastojao istaknuti najvažnije karakteristike savršenog trgovca, odnosno poduzetnika. Međutim, Benedikt Kotruljević nije upotrijebio riječ poduzetnik. Osim Benedikta Kotruljevića važnu ulogu u razvoju poduzetništva na hrvatskom tlu imao je i Blaž Lorković koji se tijekom 19. stoljeća zalagao za najvažnija poduzetnička načela.

Prema Šipić i Najdanović (2012) temeljne pretpostavke za razvoj poduzetništva u Republici Hrvatskoj su:

- Pravne pretpostavke – To su zakonski propisi koji reguliraju osnivanje, registraciju i likvidaciju poduzeća te zakonski propisi o financiranju, računovodstvu i reviziji poduzeća.
- Financijske pretpostavke - One su nužne za razvoj poduzetništva jer bez kapitala nije moguće realizirati poduzetnički pothvat. Zbog toga su potrebne financijske institucije za financiranje poduzetništva.
- Obrazovne pretpostavke – Podrazumijevaju opće, stručno i poslovno znanje poduzetnika koje se stječe školovanjem od srednjih preko viših do visokih škola, ali i putem raznih seminara, tečajeva i posebnih škola.
- Znanstvene pretpostavke – Podrazumijevaju sveučilišta, fakultete, znanstveno-istraživačke institute i znanstvene parkove u okviru kojih se provode istraživanja problema iz područja poduzetništva.
- Savjetodavne pretpostavke – Uključuju savjetništvo za osnivanje i registraciju malih i srednjih poduzeća, investicijsko i financijsko savjetništvo, savjetništvo za tekuće poslovanje i razvoj poduzetništva te savjetništvo za likvidaciju.

2.2. Pojam i karakteristike poduzetnika

Poduzetnik je osoba koja pokreće poduzetnički pothvat, samim time preuzima rizik u nadi da će ostvariti zaradu, odnosno dobit. Međutim, ne može svaka osoba biti poduzetnik, već poduzetnik da bi uopće ostvario sve poslovne ciljeve mora posjedovati i određene karakteristike.

Prema Gorupić (1990) može se reći da je poduzetnik ponajprije poslovno kreativan, inovativan, dinamičan čovjek, sposoban brzo uočiti pojave, probleme i mogućnosti, spreman na rizik i maksimalan napor, sposoban je pronalaziti uspješne poslovne ideje, poslovne akcije, mjesto na tržištu, te pronalaziti proizvode i brzo ih i na vrijeme uspješno realizirati, pronalaziti kadrove, kapital i organizaciju, oduševiti i ponijeti svoje suradnike.

Osim navedenog, poduzetnik je inicijator pokretanja poduzetničkog pothvata koji ulaže potreban kapital. Poduzetnik organizira ograničene resurse kao što su obnovljivi i neobnovljivi izvori energije, ljudski rad, financijska sredstva i sl. kako bi proizveo gotov proizvod ili pružio uslugu te time zadovoljio tržišne potrebe. Poduzetnik prihvaća rizik od gubitka te je svjestan toga da se on ne može izbjeći, a upravo zbog toga poduzetnika karakteriziraju hrabrost i vjera u uspjeh.

2.3. Vrste poduzetništva i poduzeća

Poduzetništvo se može podijeliti na nekoliko različitih vrsta. Prema Bosnić (2012) poduzetništvo se dijeli na:

- tradicionalno poduzetništvo,
- korporativno poduzetništvo,
- socijalno poduzetništvo.

Tradicionalno poduzetništvo je vezano uz SME sektor, odnosno uz sektor srednjih i malih poduzeća. Sama riječ kaže da je to tradicionalan način pokretanja poduzetničkog pothvata. Dakle, poduzetnik ulaže kapital, organizira resurse s kojim proizvodi proizvod ili pruža uslugu, nastoji zadovoljiti tržišne potrebe, a samim time preuzima i rizik, u nadi da će ostvariti dobit. Ostvarenje dobiti se očekuje od prodaje proizvoda ili pružanja usluga.

Nakon toga slijedi korporativno poduzetništvo koje je karakteristično za velika poduzeća, odnosno korporacije. Jedno od obilježja korporativnog poduzetništva je to što je ono puno složenije u odnosu na tradicionalno poduzetništvo. Razlog tome je što u korporativnom poduzetništvu poduzetnik treba organizirati znatno veći broj ljudi i materijala, a sve uz kvalitetan menadžment te uz suvremene menadžerske tehnike i alate.

Zadnja vrsta poduzetništva je socijalno poduzetništvo koje predstavlja potpuno nov koncept pokretanja poduzetničke aktivnosti. Socijalnom poduzetništvu pripadaju neprofitne organizacije čiji je ključni cilj doprinos društvu te stvaranje nove društvene vrijednosti. Tako se u socijalnom poduzetništvu zapošljavaju socijalno ugrožene društvene kategorije, a osim ovoga nastoje se riješiti i drugi društveni problemi.

U Republici Hrvatskoj poduzetnici se razvrstavaju na mikro, male, srednje i velike, ovisno o pokazateljima utvrđenim na zadnji dan poslovne godine koja prethodi poslovnoj godini za koju se sastavljaju financijski izvještaji. Poduzeća se dijele na:

- mikro poduzeća – ukupna aktiva 2.600.000,00 kuna, prihod 5.200.000,00 kuna, prosječan broj radnika tijekom poslovne godine – 10 radnika
- mala poduzeća – ukupna aktiva 30.000.000,00 kuna, prihod 60.000.000,00 kuna, prosječan broj radnika tijekom poslovne godine – 50 radnika
- srednja poduzeća – ukupna aktiva 150.000.000,00 kuna, prihod 300.000.000,00 kuna, prosječan broj radnika tijekom poslovne godine – 250 radnika

velika poduzeća – poduzetnici koji prelaze granične pokazatelje u najmanje dva od tri uvjeta iz gore navedenih pokazatelja, a to su banke, štedne banke, stambene štedionice, društva za osiguranje, društva za reosiguranje, leasing-društva, društva za upravljanje UCITS fondovima itd. (Zakon o računovodstvu, NN 78/15, 134/15, 120/16, 04/18).

Kao što se može uvidjeti, najvažniji kriterij za podjelu poduzeća na mikro, mala, srednja i velika su iznos aktive, odnosno imovine, ostvareni prihodi i prosječan broj radnika tijekom poslovne godine.

U Republici Hrvatskoj se broj poduzeća mijenjao tijekom godina, a trend kretanja osnovanih poduzeća prikazan je dolje priloženom tablicom.

Tablica 2: Struktura poduzeća s obzirom na veličinu od 2011. do 2015. godine

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Mala poduzeća	89.539	95.597	99.573	102.895	105.029
Srednja poduzeća	1.292	1.309	1.268	1.221	1.192
Velika poduzeća	359	348	350	354	348

Izvor: Alpeza, Has, Novosel i Singer (2016: 15)

Iz gore priložene tablice može se uočiti da je u Republici Hrvatskoj tijekom istraživanog razdoblja najveći broj malih poduzeća, a pretpostavlja se da je razlog tome njihova jednostavnost i lakoća osnivanja. Broj malih poduzeća je u kontinuiranom porastu od 2011. do 2015. godine. Nakon malih slijede srednja poduzeća kojih je znatno manje, a čiji broj se i smanjuje nakon 2012. godine. U Republici Hrvatskoj najmanji je broj velikih poduzeća čiji broj se u 2012. smanjuje, nakon čega se povećava pa opet bilježi pad 2015. godine.

2.4. Poduzetnički proces

U postojećoj stručnoj i znanstvenoj literaturi različiti su pristupi definiranju poduzetničkog procesa.

Poduzetnički proces podrazumijeva proces stvaranja vrijednosti kombinacijom resursa u svrhu iskorištavanja prilika uz razumno preuzimanje rizika (Tkalec, 2011: 38). Poduzetnički

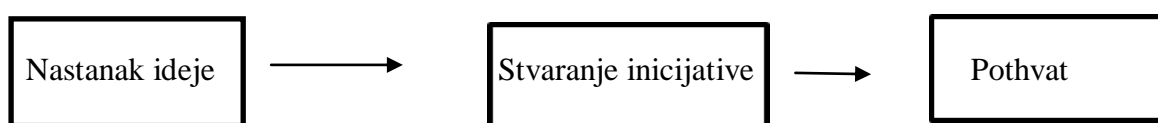
proces označava i prepoznavanje prilika, uspostavljanje poretka za njihovu realizaciju kao i ulaganje vremena, napora i novca radi ostvarivanja profita (Zenička razvojna agencija, 2016).

Poduzetnički proces rezultat je djelovanja (Zenička razvojna agencija, 2016):

- poduzetnika, odnosno osnivača,
- poduzetničke sile, odnosno poslovne prilike,
- potrebnih resursa.

Poduzetnički proces se kreće u nekoliko faza, a isti je prikazan dolje priloženom slikom.

Slika 1: Poduzetnički proces

Izvor: Izrada autora

Na gore priloženoj slici se vidi da poduzetnički proces započinje stvaranjem ideje. Dakle, osoba koja želi pokrenuti određenu poduzetničku aktivnost dobiva poduzetničku ideju koja može nastati slučajno u određenoj situaciji ili s namjerom i to putem istraživanja tržišta. Poduzetnička ideja koja nastaje s određenom namjerom temelji se na istraživanju potreba na tržištu, a ona djelatnost koja se učini i najprofitabilnijom na tržištu postaje poduzetnička aktivnost koja se želi pokrenuti. Ideja s namjerom koja je nastala istraživanjem tržišta je zapravo poslovna prilika.

Prema stručnom mišljenju poduzetnika nakon nastanka poduzetničke ideje slijedi stvaranje inicijative, što predstavlja prvi korak kao pokretanju samostalnog poslovnog pothvata. U ovom koraku poduzetnik preuzima vlastitu inicijativu. Zadnja faza je pothvat. U zadnjoj fazi poduzetnik kreće u realizaciju svoje ideje te započinje proces osnivanja poduzeća, priprema svu potrebnu papirologiju, uplaćuje temeljni kapital, upisuje se u trgovački registar ili Hrvatsku obrtničku komoru te započinje s poslovanjem poduzeća.

2.5. Poduzetničko okruženje

Poduzetničko okruženje je splet institucija koje u većoj ili manjoj mjeri, izravno ili neizravno utječu na cjelokupnu poduzetničku gospodarsku djelatnost te aktivnost poduzetnika. Suvremeno poduzetničko okruženje karakterizira brz rast i razvoj znanosti i tehnologije, stvaranje velikih poslovnih sustava, stvaranje velikih međunarodnih gospodarskih

integracija, otvaranje tržišta i sloboda kretanja robe, kapitala i radne snage, sukob industrijskoga razvoja i ekologije, društvena odgovornost poduzetnika i slično (Kuvačić, 2005: 78).

Drugim riječima, poduzetničko okruženje znatno utječe na poslovanje poduzeća te na ostvarenje svih isplaniranih poslovnih ciljeva. Prema autorima Vujić (2010) i Škrtić (2006) poduzetničko okruženje sastoji se od ekonomskog, pravnog, političkog, socio-kulturnog, informatičkog i tehničko-tehnološkog okruženja.

Ekonomsko okruženje podrazumijeva ekonomske faktore na makro razini. Dakle, ono podrazumijeva faktore na razini cjelokupnog gospodarstva koji značajno utječu na opstanak i uspjeh određenog poduzeća. Ukoliko gospodarstvo određene države stagnira tada to negativno utječe na poslovanje svih poduzeća. Primjerice, ukoliko se povećava nezaposlenost na makro razini, tada je veća nezaposlenost i na mikro razini.

Dakle, u ekonomsko okruženje ubrajaju se:

- stopa nezaposlenosti,
- bruto domaći proizvod,
- stopa inflacije,
- cijene proizvoda ili usluga,
- uvoz i izvoz,
- kamatne stope itd.

Nakon toga slijedi pravno okruženje koje obuhvaća sve zakone i propise usko vezane uz poslovanje poduzeća, a kojima se regulira njegovo poslovanje te njegova prava i obveze. Može se reći da gospodarstvo ne bi moglo dobro funkcionirati bez pravne regulacije.

Pravni sustav pretvara robno-novčani promet u pravni promet, razmjedbeni odnos u pravni odnos između dvaju ili više tržišnih subjekata, prodavatelja i kupca, zajmodavca i zajmoprimca čiji se odnos utemeljuje na pravno propisanom ugovoru da će kupac platiti prihvaćenu cijenu, a zajmoprimatelj vratiti dug, podmiriti kredit uz dogovorene kamate, da će roba ili usluga biti dogovorene kvalitete i drugo (Vujić, 2010: 124).

Nakon pravnog okruženja na poduzetničko djelovanje utječe i političko okruženje. Naime, političko okruženje obuhvaća politiku jedne države, odnosno političke aktivnosti te stavove, mišljenja i djelovanja političara, što potiče ili ograničava poduzetničko djelovanje, a samim time i gospodarski rast i razvoj. Najveći značaj za poduzetničko djelovanje imaju

političke stranke. Kada se govori o političkom okruženju, može se reći da na poduzetničko djelovanje najviše utječu kolektivism, odnosno pridavanje važnosti zajedničkim političkim ciljevima i individualizam, odnosno stavljanje potreba individue iznad potreba i interesa države kao društvenog sustava.

Slijedeće je socio-kulturno okruženje koje obuhvaća društvo kao cjelinu te kulturu određenog društva. Društvo možemo definirati kao veću grupu ljudi koja dijeli zajedničke vrijednosti i norme, a kulturna pripadnost državi je politička kreacija. Vrijednosti i norme su rezultat velikog broja poslovnih faktora u društvu. Ti faktori uključuju političku i ekonomsku filozofiju, socijalnu strukturu društva, dominantnu religiju, jezik te obrazovanje. Takva filozofija utječe na vrijednost sustava u društvu (Škrtić, 2006: 30).

U sociokulturološke čimbenike koji utječu na poduzeće spadaju vrijednosti i uvjerenja, jezik, simboli i niz drugih međusobnih odnosa ljudi u društvu. Riječ je o filozofiji života, skupu novih znanja i odnosa prema radu, imovini, državi, vjeri, znanju, moralu, poštenju, ideologiji, 19 bogatstvu i drugim vrijednostima. Sve se te vrijednosti međusobno uvjetuju, prepleću prožimaju i daju određeno ozračje cjelokupnoj strukturi sociokulturalnog sustava (Vujić, 2010: 125).

Uz navedene čimbenike, veliku važnost u poduzetništvu imaju informatičko i internetsko okruženje te tehničko-tehnološko okruženje. Informatičko i internetski te tehničko-tehnološki čimbenici međusobno su povezani te na isti način utječu na poduzetničko djelovanje. Informatičko i internetsko okruženje podrazumijeva uvođenje e-poslovanja, odnosno elektroničkog poslovanja u poduzeća, a isto se pojavilo tek 1995. godine.

Elektroničko je poslovanje suvremeni oblik organizacije poslovanja, koji podrazumijeva intenzivnu primjenu informatičke i, osobito, internetske tehnologije (Panian, 2000: 272). Dakle, e-poslovanje podrazumijeva primjenu interneta i informatičke tehnologije u poslovanju poduzeća, a ono danas postaje sve popularnije. Ono je danas postalo popularno iz razloga što poduzetniku pruža mnoge mogućnosti.

Mogućnosti koje e-poslovanje pruža poduzetniku su slijedeće (Panian, 2000: 17):

- Globalna dostupnost tuđe ponude i doseg vlastite ponude - E-poslovanjem poduzetnici mogu proširiti krug svojih klijenata, poslovnih partnera i postojećih proizvodnih linija.
- Prisniji odnosi s klijentima i poslovnim partnerima - Internet omogućuje jednostavno uspostavljanje odnosa pri čemu se poslovni partneri mogu bolje upoznati.
- Sniženje troškova poslovanja – Stalna nazočnost na internetu omogućuje dinamičko prilagođavanje kretanjima na tržištu i smanjenje troškova.

- Brzina rasprostiranja informacija – Poduzetnik se može bez ikakvih prepreka pojaviti na kojem god tržištu poželi i kada god to smatra potrebnim.
- Lojalnost klijenta – Postiže se održavanjem standardne razine ili čak povećanjem kvalitete pružanih usluga zbog mogućnosti brzog pristupa klijenata najsvježijim informacijama, kao i zbog toga što web mjesta nemaju ograničenog radnog vremena.

S druge strane, tehničko-tehnološko okruženje podrazumijeva uvođenje nove informatičke tehnologije u poslovanje poduzeća, do čega je doveo nagli tehnološki razvoj. Tehničko-tehnološko okruženje obuhvaća nove i suvremene informacijske sustave koji prikupljaju, obrađuju, analiziraju i prosljeđuju informacije o internoj i eksternoj okolini poduzeća, čime se ubrzava i olakšava proces donošenja poslovnih odluka, ali i ostvarenja organizacijskih ciljeva.

2.6. Prednosti i nedostaci ulaska u poduzetništvo

Unatoč tome što je poduzetništvo temelj gospodarstva određene države, ono sa sobom nosi i prednosti i nedostatke.

Prema Škrtić (2006) prednosti ulaska u poduzetništvo su:

- preuzimanje kontrole nad vlastitom sudbinom,
- mogućnost mijenjanja postojeće stvarnosti,
- poduzetnik radi ono što voli,
- mogućnost iskorištavanja svih svojih potencijala,
- ostvarivanje neograničenih profita,
- priznatost u društvu.

Međutim, osim prednosti postoje i nedostaci ulaska u poduzetnički pothvat. Škrtić (2006) navodi sljedeće nedostatke:

- nesigurnost dohotka,
- niska kvaliteta života za vrijeme uspostavljanja poslovanja,
- visoka razina stresa,
- rizik gubitka uloženog kapitala,
- nedefinirano radno vrijeme i naporan rad,
- neograničena odgovornost.

Iz svega prethodno napisanog može se reći da ulazak u poduzetničku aktivnost ima više prednosti u odnosu na nedostatke. Prvenstveno, ulaskom u poduzetništvo, poduzetnik započinje posao koji voli, na koji mu neće biti teško odlaziti svako jutro, a uz to, ukoliko se dobro organizira i ako donese dobre odluke, može ostvariti i zaradu. Dakle, može se reći da je poduzetnik slobodan prilikom organiziranja poduzetničke aktivnosti te nema nadređene, već je on taj koji je nadređeni i koji ima zaposlenike koji rade za njega. Poduzetnik je taj koji organizira cjelokupan posao na način koji mu u potpunosti odgovara. Međutim, jedan krivi korak može dovesti do velikih troškova, a samim time i do gubitka. Dakle, u poduzetništvu postoji veliki rizik da se uloženi novac, trud i vrijeme neće u konačnici isplatiti.

3. ANALIZA SUSTAVA POTPORA ZA POKRETANJE PODUZETNIČKE AKTIVNOSTI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Pokretanje poduzetničke aktivnosti podrazumijeva ulaganje kapitala te osnivanje jednog od oblika poduzeća. Međutim, velika prepreka pokretanju poduzetničkog pothvata je upravo njegovo financiranje. Naime, poduzetnici početnici danas se susreću s manjkom financijskih sredstava te zbog toga, ali i zbog nedovoljno znanja i iskustva imaju ograničen pristup mnogim izvorima financiranja. Međutim, odluka o izvorima financiranja je od izuzetne važnosti za daljnje poslovanje poduzeća te može dugoročno utjecati na njegov uspjeh.

Prije procesa prikupljanja temeljnog kapitala potrebno je razmisliti o slijedećem (Delić, ObermanPeterka i Perić, 2010: 25):

- financijskoj pismenosti, odnosno poznavanju svih prednosti i nedostataka financiranja,
- kreativnosti prilikom traženja početnog kapitala kao i kreativnosti prilikom osmišljavanja poslovnih ideja,
- vođenju računa o uvjetima posuđivanja (sredstva do kojih se može iznimno brzo doći imaju i veću cijenu).

U ekonomskoj literaturi razlikuju se vlastiti i tuđi izvori financiranja, međutim, danas se puno više koriste tuđi izvori financiranja. U tuđe izvore financiranja ubraja se, prije svega, kreditno financiranje, ali je danas sve popularnije financiranje putem različitih potpora, odnosno poticaja. Potpore podrazumijevaju djelomično ili potpuno financiranje pokretanja poduzetničke aktivnosti te se za iste objavljuje natječaj, a potrebno je imati i detaljno napisan projekt, odnosno poslovni plan.

U Republici Hrvatskoj postoji nekoliko značajnih potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti, a koje se mogu podijeliti ovisno o tome dodjeljuje li ih država, odnosno državne institucije, gradovi i županije ili Europska unija. Prije nego što se analiziraju takve potpore te uvjeti za njihovo dobivanje u Republici Hrvatskoj govorit će se o pojmu, obilježjima i vrstama potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti.

3.1. Teoretski aspekt potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti

U Republici Hrvatskoj 2014. godine na snagu je stupio Zakon o državnim potporama (NN 47/14 , 69/17) koji pod državne potpore uključuje i potpore lokalnih i regionalnih uprava i samouprava te potpore od strane Europske unije.

Sukladno Zakonu o državnim potporama one se definiraju kao stvarni i potencijalni rashod ili umanjeni prihod države dodijeljen od davatelja državne potpore u bilo kojem obliku koji narušava ili prijeti narušavanjem tržišnog natjecanja stavljajući u povoljniji položaj određenog poduzetnika, proizvodnju određene robe i/ili usluge utoliko što utječe na trgovinu između država članica Europske unije (Zakon o državnim potporama, NN 47/14, NN 69/17, 2017).

Za dodjeljivanje ovakve vrste potpora potrebno je napraviti i program potpora. Prema Zakonu o državnim potporama, program državne potpore je pravni akt na temelju kojeg se, bez potrebe za dodatnim provedbenim mjerama, unaprijed neodređenim korisnicima državne potpore iste i dodjeljuju, kao i pravni akt na temelju kojeg se državna potpora koja unaprijed nije vezana uz poseban projekt dodjeljuje jednom ili više korisnika državne potpore na neodređeno vrijeme i/ili u neodređenom iznosu.

Projekt menadžeri smatraju da potpore za pokretanje poduzetničke aktivnosti podrazumijevaju davanje financijskih sredstava od strane državnih, lokalnih i regionalnih institucija te Europske unije koja bi pomogla poduzetnicima u realizaciji financiranja njihovih poduzetničkih pothvata. Potpore se mogu dodijeliti bilo kojem obliku poduzetničkog djelovanja, jedino su isključene javne ustanove, neprofitne organizacije i lokalne samouprave.

U nastavku ovog poglavlja detaljnije će se govoriti o potporama za pokretanje poduzetničke aktivnosti, te će se objasniti vrste državnih potpora, načini poticanja poduzetništva te određivanje iznosa potpora.

3.1.1. Vrste potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti

Prije svega, potpore pokretanje poduzetničke djelatnosti mogu se podijeliti s obzirom na davatelja potpora. Razgovarajući i analizirajući sustav potpora sa stručnim osobama i projekt menadžerima dolazi se do zaključka da potpore mogu biti:

- državne potpore – dodjeljuju ih državne institucije poput Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, različitih ministarstava (Ministarstvo financija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo hrvatskih branitelja itd.),

- potpore lokalnih i regionalnih uprava i samouprava – dodjeljuju ih gradovi i županije,
- potpore Europske unije – dodjeljuju se iz fondova Europske unije poput strukturnog i kohezijskog fonda.

Osim navedenih vrsta potpora postoje i tzv. potpore male vrijednosti. Prema Zakonu o državnim potporama potpora male vrijednosti je potpora uređena važećom uredbom Europske unije koja zbog svog iznosa ne narušava ili ne prijeti narušavanjem tržišnog natjecanja i ne utječe na trgovinu između država članica Europske unije. Potpore male vrijednosti su potpore do 200.000,00 eura kumulativno u tri fiskalne godine (Zakon o državnim potporama, NN 47/14, NN 69/17, 2017).

Sukladno Zakonu o državnim potporama razlikuju se i pojedinačne potpore te potpore izuzete od obveze prijave Europskoj komisiji. Pojedinačna potpora je potpora koja nije dodijeljena na temelju programa državne potpore, dok se potpore izuzete od obveze prijave Europskoj komisiji mogu definirati kao potpore koje prije njihove dodjele nije potrebno prijaviti Europskoj komisiji u skladu s važećim propisima.

Postoje i tzv. horizontalne potpore u koje se ubrajaju (Genius Consulting, 2017, url):

- potpore za istraživanje, razvoj i inovacije,
- potpore za zaštitu okoliša i uštedu energije,
- potpore za male i srednje poduzetnike,
- potpore za sanaciju i restrukturiranje kroz programe državnih potpora,
- potpore za zapošljavanje,
- potpore za usavršavanje,
- potpore za kulturu i zaštitu baštine,
- potpore za rizični kapital,
- potpore za horizontalne ciljeve.

Nadalje, postoje i sektorske potpore, a te se potpore pretežito odnose na slijedeće sektore i djelatnosti (Genius Consulting, 2017, url):

- kopneni promet i to posebno cestovni, željeznički i unutarnji plovni promet,
- pomorski promet,
- zračni promet,
- financijske usluge,
- sanaciju i restrukturiranje poduzetnika u teškoćama,
- kinematografiju i ostale audiovizualne djelatnosti,

- javne radiodifuzijske usluge,
- poštanske usluge,
- ostale nespomenute djelatnosti.

3.1.2. Načini poticanja poduzetništva i određivanje iznosa potpora

Najčešći načini poticanja poduzetništva su slijedeći (Kagor, 2015, url):

- jamstva za kredite ili kapitalna ulaganja,
- subvencionirane kamate na kredite,
- bespovratne potpore.

Jamstva za kredite ili kapitalna ulaganja podrazumijevaju da državne, lokalne ili regionalne institucije preuzimaju obvezu jamca poduzetniku prilikom uzimanja kredita za pokretanje poduzetničke aktivnosti. Dakle, ovim se navedene institucije obvezuju i vraćati taj kredit ukoliko poduzetnik, uslijed otkaza na poslu i sl., nije više u financijskoj mogućnosti vraćati isti. Navedene institucije ovakvom vrstom potpore olakšavaju poduzetniku dobivanje kredita od strane poslovne banke.

Nadalje, postoji i potpora kojom se subvencioniraju kamate na kredite. Naime, državne, lokalne ili regionalne institucije ovom potporom poduzetnicima početnicima plaćaju jedan dio kamate na odobreni kredit. Posljednji način poticanja poduzetništva su tzv. bespovratne potpore koje podrazumijevaju onu vrstu potpora koju nije potrebno vratiti. Dakle, bespovratne potpore se dodjeljuju poduzetnicima u određenom novčanom iznosu koji oni ulažu u svoje poslovanje te ih ne moraju vraćati njihovom davatelju. Najčešći davatelj bespovratnih potpora je upravo Europska unija, ali mogu ih dodjeljivati i država te lokalne i regionalne uprave i samouprave.

Iznos bespovratnih potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti utvrđuje se ovisno kojoj regiji poduzetnik pripada. Smjernicama Europske komisije utvrđeno je nekoliko kategorija koje se odnose na regije. Kategorije obuhvaćaju (Genius Consulting, 2017, url):

- regije II. razine NUTS-a čiji bruto domaći proizvod po stanovniku mjeren paritetima kupovne moći iznosi najviše 75% prosjeka država EU-27,
- najudaljenije regije.

Gornje granice maksimalnog intenziteta potpore u gore navedenim područjima su sljedeće (Genius Consulting, 2017, url):

- 50% bruto ekvivalenta potpore za regije II. razine NUTS-a čiji BDP po stanovniku iznosi najviše 45%,
- 35% bruto ekvivalenta potpore za regije II. razine NUTS-a čiji BDP po stanovniku iznosi najmanje 45%, a najviše 60% prosjeka država EU-27,
- 25% bruto ekvivalenta potpore za regije II. razine NUTS-a čiji BDP po stanovniku iznosi više od 60% prosjeka država EU-27.

Intenziteti potpora za početna ulaganja velikih poduzetnika iznose 25% ukupnog troška ulaganja u kontinentalnu Hrvatsku (2/3 stanovništva RH) i 35% ukupnog troška ulaganja u jadransku Hrvatsku (1/3 stanovništva RH). Mali i srednji poduzetnici imaju priliku za veći intenzitet potpora, odnosno za srednje poduzetnike taj intenzitet iznosi 35%, a za male 45% (Genius Consulting, 2017, url).

3.2. Potpore za pokretanje poduzetničke aktivnosti na razini države

Na razini države postoji nekoliko institucija koje dodjeljuju potpore za pokretanje poduzetničke aktivnosti, odnosno za samozapošljavanje. Prije svega, to je Hrvatski zavod za zapošljavanje koji je na svojem službenom web sjedištu objavio uvjete i kriterije kako bi se mogla dobiti navedena potpora.

Uvjeti Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za dobivanje navedene potpore su (Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2017, url):

- potporu mogu koristiti sve nezaposlene osobe koje su prošle aktivnosti vezane uz samozapošljavanje u suradnji sa savjetnikom,
- ova mjera traje 12 mjeseci,
- financiranje: do 35.000,00 kn, odnosno 40.000,00 kn ako se ista kombinira sa stručnim osposobljavanjem za rad bez zasnivanja radnog odnosa, za otvaranje obrta ili slobodne profesije daje se do 70.000,00 kn, za udruživanje u zadruge (do 5 osoba) dodjeljuje se do 175.000,00 kn, a za udruživanje u trgovačka društva (do 4 osobe) dodjeljuje se do 140.000,00 kn.

Kako bi se dobila potpora za samozapošljavanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje potrebno je (Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2017, url):

- napisati poslovni plan,
- proći aktivnosti samozapošljavanja sa savjetnikom,
- izraditi troškovnik.

Slijedeća državna institucija koja dodjeljuje potpore za samozapošljavanje je Ministarstvo hrvatskih branitelja koje dodjeljuje potpore isključivo hrvatskim braniteljima ili djeci smrtno stradalog i zatočenog hrvatskog branitelja. Ova potpora se odnosi na osnivanje obrta, obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva i trgovačkog društva, a iznosi 40.000,00 kn.

Uvjeti za potporu Ministarstva hrvatskih branitelja su (Ministarstvo hrvatskih branitelja, 2017, url):

- osoba kojoj se dodjeljuje potpora mora biti 30 dana nezaposlena, odnosno prijavljena na Hrvatskom zavodu za zapošljavanje,
- osoba kojoj se dodjeljuje potpora nije smjela i ranije koristiti navedeni poticaj,
- djelatnost se mora registrirati u godini u kojoj se podnosi zahtjev za dobivanje potpore samozapošljavanja.

Osim potpora za samozapošljavanje postoje i potpore u vidu subvencioniranja kredita potrebnih za pokretanje poduzetničke aktivnosti. Krediti se subvencioniraju u vidu poticajnih programa kreditiranja, a jedan od najpoznatijih programa kreditiranja je program Hrvatske banke za obnovu i razvitak.

Za investicijske projekte malih i srednjih poduzetnika kamatne stope HBOR kredita se najčešće kreću od 2% do 4% godišnje, a iznosi kredita najčešće od 80.000 do 8 milijuna kuna. Kredite je moguće realizirati izravno kod HBOR ili putem poslovnih banaka (Kagor, 2015, url). Hrvatska banka za obnovu i razvitak uz potporu Europske unije vrši tzv. mikrokreditiranje, čija je ključna svrha samozapošljavanje.

Program mikrokreditiranja Hrvatske banke za obnovu i razvitak namijenjen je financiranju osnovnih sredstava (osnivačka ulaganja, zemljište, građevinski objekti, oprema i uređaji, osnovno stado, podizanje dugogodišnjeg nasada, razvoj proizvoda ili usluge, patenti, licence, koncesije, autorska prava, franšize) i/ili obrtnih sredstava (Prosperikon, 2016, url).

Uvjeti mikrokreditiranja Hrvatske banke za obnovu i razvitak su (Prosperikon, 2016, url):

- najviši iznos mikro kredita je u kunsjoj protuvrijednosti 25.000,00 €,
- cijeli iznos kredita može se koristiti za ulaganja u osnovna i/ili obrtna sredstva, a PDV se ne financira,
- poček je do 1 godine,
- rok otplate je do 5 godina uključujući poček i rok korištenja kredita,
- krediti se odobravaju u kunama uz valutnu klauzulu,
- kamatna stopa koju poslovna banka plaća HBOR-u iznosi 3,7% godišnje,

- kamatnu stopu za krajnjeg korisnika utvrđuje poslovna banka ovisno o procjeni rizika plasmana, o čemu je dužna izvijestiti HBOR,
- Kamatna stopa je promjenjiva temeljem odluke Uprave HBOR-a, a prema kriterijima Odluke o kamatnim stopama i Pravilnika o načinu i rokovima obračuna kamata HBOR-a.

Kod dobivanja kredita po HBOR programima bitno je obratiti pozornost na sljedeće činjenice (Kagor, 2015, url):

- projekt prihvatljiv za financiranje kreditom kroz neki od HBOR programa može ostvariti financiranje po povlaštenoj kamatnoj stopi što ne znači da je realizirao pravo na kredit. HBOR ili poslovna banka će tražiti instrumente osiguranja identične onima koji bi bili potrebni za kredit po komercijalnim kamatnim stopama.
- osim u pojedinim HBOR programima poput onih za žene poduzetnice, najčešće nije moguće iz HBOR kredita realizirati financiranje cijelog projekta već do 75% ulaganja, a za ostatak je potrebno osigurati vlastita sredstva
- od ukupnog iznosa kredita najčešće je moguće samo 15% namijeniti za obrtna sredstva što u praksi znači da će banka 85% doznačiti izravno dobavljačima dugotrajne imovine
- rokovi povrata ponajprije ovise o poslovnom planu koji je prilog zahtjevu za kredit. Primjerice, ukoliko projekt pokazuje mogućnost povrata kredita unutar 5 godina, kredit će biti odobren na to razdoblje bez obzira što program kreditiranja omogućuje i kredite do 15 godina.
- kamatna stopa za korisnika kredita po HBOR programu jednaka je bez obzira realizira li kredit putem poslovne banke ili izravno od HBOR-a.

Uvjeti mikrokreditiranja Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije su (Prosperikon, 2016, url):

- kredit je namijenjen za ulaganja u osnovna i obrtna sredstva,
- najniži iznos kredita je 10.000,00 kuna, a najviši 120.000,00 kuna,
- kamatna stopa iznosi 0,99%,
- rok otplate je do 5 godina, uključujući početak do 6 mjeseci,
- kredit se otplaćuje u jednakim kvartalnim ratama.

Osim navedenih državnih potpora postoji i tzv. program Eureka 2018. Ovim programom se potiče djelovanje poduzeća na međunarodnom tržištu, odnosno suradnja i rad s inozemnim

partnerima. Program je namijenjen i malim i srednjim i velikim poduzećima, a cilj programa je potaknuti tvrtke na ulaganje u istraživanje i razvoj.

Kriteriji za projekte i konzorcije u sklopu programa Eureka 2018 su (Plavi ured, 2017, url):

- konzorcij treba sadržavati najmanje dva nepovezana poduzeća koja žele provesti suradnički projekt iz najmanje dvije zemlje koje sudjeluju u pozivu,
- predloženi projekti bi trebali biti istraživačko-razvojnog karaktera s ciljem stvaranja novog, inovativnog proizvoda, usluge ili procesa,
- projekt može biti iz bilo kojeg sektorskog ili tehnološkog područja,
- projekt mora imati civilnu primjenu,
- projekt mora biti uravnotežen (jedan partner ne smije snositi više od 75% projektnih troškova),
- predloženo trajanje je između 12 i 36 mjeseci,
- iznos sufinanciranja za hrvatskog partnera je maksimalno 150.000 eura po projektu, a model financiranja su bespovratna sredstva.

Iz svega rečenog tijekom ovog poglavlja smatra se da je najprihvatljivija potpora upravo mjera samozapošljavanja koju dodjeljuje Hrvatski zavod za zapošljavanje, a razlog tome je što je tu riječ o bespovratnim sredstvima te što se prolaze aktivnosti samozapošljavanja sa savjetnikom. Naime, savjetnik podučava osobu na koji način osnovati, voditi i organizirati vlastito poduzeće, čime se dodatnim znanjima i informacijama iz područja poduzetništva znatno smanjuje rizik od gubitka i propasti.

Primjer: Uspješna priča uzgoja ovaca – kao malo poljoprivredno gospodarstvo obitelj Pranić se javila na natječaj za tip operacije 6.3.1. Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava programa ruralnog razvoja. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju odobrila im je predviđeni iznos od bespovratnih 15 tisuća eura. Za taj novac kupili su motokultivator sa prikolicom i priključcima, dvoredni kultivator, prskalicu, sjeme šparoge te 2 hektara zemlje, a kupuju još 1 hektar. Novcem iz EU fondova proširili su, modernizirali i ojačali gospodarstvo (Ruralni razvoj, 2017).

3.3. Bespovratna sredstva za pokretanje poduzetničke aktivnosti u Republici Hrvatskoj koje dodjeljuje Europska unija

Europska unija dodjeljuje bespovratna sredstva za pokretanje poduzetničke aktivnosti u vidu kohezijske politike, a financira se iz tri fonda, a to su kohezijski fond, Europski fond za regionalni razvoj i Europski socijalni fond.

Europska unija je objavila niz programa koji potiču samozapošljavanje u Republici Hrvatskoj. Ti programi su, prvenstveno, namijenjeni mladim osobama do navršene 41. godine života.

Neke od mjera Europske unije za poticanje samozapošljavanja su (Eurokonzalting, 2017):

- Mjera 6.1. „Potpora mladim poljoprivrednicima“ – Visina potpore iznosi 50.000,00 € bespovratnih sredstava, odnosno do 100% vrijednosti ukupnih prihvatljivih troškova. Prihvatljivi korisnici jesu mladi poljoprivrednici odnosno osobe starije od 18 i mlađe od 40 godine i osobe koje nisu nositelji poljoprivrednog gospodarstva duže od 18 mjeseci. Poljoprivredno gospodarstvo mora u trenutku podnošenja zahtjeva za potporu imati ekonomsku veličinu od 8.000 eura do 49.999 eura.
- Mjera 6.2. „Potpora ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom području“ – Visina potpore iznosi 50.000 € bespovratnih sredstava, odnosno do 100% ukupnih prihvatljivih troškova. Korisnik mora biti upisan u Upisnik poljoprivrednika najmanje godinu dana prije podnošenja zahtjeva za potporu (OPG, obrt ili trgovačko društvo). Poljoprivredno gospodarstvo mora u trenutku podnošenja zahtjeva za potporu imati ekonomsku veličinu od najmanje 1.000 eura.
- Mjera 6.3. „Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava“ – Bespovratna sredstva se dodjeljuju u iznosu od 15.000 € s intenzitetom potpore od 100%. Poljoprivredno gospodarstvo mora u trenutku podnošenja zahtjeva za potporu imati ekonomsku veličinu od najmanje 2.000 eura do maksimalno 7.999 eura. U trenutku prijave na natječaj poljoprivredno gospodarstvo mora biti upisano u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava.
- Mjera 6.4. „Ulaganje u razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima“ – Visina potpore iznosi 3.500 € do 200.000 € bespovratnih sredstava s intenzitetom potpore od 70% od ukupnih prihvatljivih troškova. Potencijalni prijavitelj mora biti upisan u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava minimalno 12 mjeseci. Ekonomska veličina gospodarstva mora biti minimalno 2.000 eura. Ulaganje se mora provoditi u naselju do 5.000 stanovnika.

- Mjera 4.1. „Potpora za ulaganje u poljoprivredna gospodarstva“ – Visina potpore iznosi od 5.000 € do 1.000.000 € s intenzitetom potpore do 90%. Korisnik mora biti upisan u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava najmanje godinu dana prije podnošenja zahtjeva za potporu (OPG, obrt ili trgovačko društvo) izuzev mladih poljoprivrednika koji u Upisniku mogu biti i manje od godinu dana. Ekonomska veličina od najmanje 6.000 eura za ulaganja u sektor voća i povrća te najmanje 8.000 eura za ulaganja u ostalim sektorima.
- Mjera 4.2. „Potpora za ulaganje u preradu, marketing i/ili razvoj poljoprivrednih proizvoda – Moguće je ostvariti potporu od 600 € do 150.000 € s intenzitetom potpore do 100%. Prihvatljivi korisnici su mikro, mali, srednji i veliki poslovni subjekti. Kategorija mikro, malih i srednjih poduzeća („MSP“) sastoji se od poduzeća koja imaju manje od 250 zaposlenih i godišnji promet koji ne premašuje 50 milijuna EURA. Prihvatljivi korisnici su fizičke i pravne osobe upisane u Upisnik poljoprivrednika najmanje godinu dana u trenutku podnošenja zahtjeva za potporu pod uvjetom da najkasnije u trenutku podnošenja konačnog zahtjeva za isplatu budu registrirane za preradu poljoprivrednih proizvoda. Proizvođačke organizacije priznate sukladno posebnim propisima koji uređuju rad proizvođačkih organizacija, pod uvjetom da najkasnije u trenutku podnošenja konačnog zahtjeva za isplatu budu registrirane za preradu poljoprivrednih proizvoda.

3.4. Primjeri u praksi Republike Hrvatske

U Republici Hrvatskoj postoji nekolicina dobrih primjera korištenja potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti, ali unutar ovog poglavlja spomenut će se samo njih par.

Primjeri dobre prakse korištenja potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti (Bolarić Škare, 2011: 307-308):

- Servisiranje kućanskih aparata – Ženska osoba (42 godine), prodavačica s pet godina radnog iskustva, dugotrajno je nezaposlena te je dobila sredstva za samozapošljavanje u iznosu od 29.190,40 kn. Otvorila je poduzeće čija je djelatnost servisiranje kućanskih aparata. Dugi niz godina radila je sa suprugom na sličnim poslovima. Suprug je elektromehaničar s 20 godina radnog iskustva i položenim ispitom za održavanje i rukovanje rashladnim i klima uređajima (Uvjerenje FiB). Za navedenu djelatnost osoba je raspolagala obiteljskom ušteđevinom, kompletnim alatom, uredskom opremom, vozilom prikladnim za obavljanje djelatnosti. Priložila je pismo

namjere o poslovnoj suradnji s tvrtkama Elektrolux d.o.o., i Ecos d.o.o, te kupoprodajne ugovore s prodavačima rashladnih tvari i alata za servisiranje bijele tehnike od kojih je kupila potrebnu opremu i sredstva za rad. Uredno izvršava ugovorne obveze (trajanje ugovornih obveza od 11.11.2011. do 10.11.2012.).

- Usluge grafičkog i web-dizajna – Ženska osoba (40 godina), diplomirani grafički inženjer s 15 godina radnog iskustva u području web-dizajna i grafičkog dizajna, otvorila je obrt koji pruža usluge grafičkog i web-dizajna. Posjedovala je potrebnu računalnu opremu za obavljanje navedene djelatnosti te je uz zahtjev dostavila i četiri pisma namjere o budućoj suradnji (Društvo psihologa Istre, Dom za psihičke bolesne osobe Vila Maria, Digitalni klik d.o.o., udruga Veliki mali čovjek). Odobrena su joj sredstva u iznosu od 36.011,12 kn, a ugovorne obveze uredno izvršava (trajanje ugovornih obveza od 09.11.2011. do 08.11.2012.).
- Izrada suvenira – Ženska osoba (40 godina), prodavačica s više od 12 godina radnog iskustva, dugotrajno je nezaposlena te je otvorila obrt za izradu suvenira. Prilikom dostavljanja poslovnog plana priložila je i ugovor o najmu poslovnog prostora u Zagrebu. Sredstva su joj isplaćena u iznosu od 29.190,40 kn, a ugovorne obveze uredno izvršava (trajanje ugovornih obveza od 06.05.2011. do 05.05.2012.).
- Krojački obrt – Ženska osoba (43 godine), odjevna tehničarka s 22 godine radnog iskustva, otvorila je krojački obrt u kojem će pružati usluge popravaka, skraćivanja, prepravljanja odjeće i sl. te su joj odobrena sredstva u iznosu od 29.190,40 kn. Pri podnošenju zahtjeva dostavila je ugovor o najmu prostora te je posjedovala industrijsku šivaću mašinu. Uredno izvršava ugovorne obveze (trajanje ugovornih obveza od 10.10.2011. do 09.10.2012.).
- Ugostiteljski obrt Milan – nakon što je dobio bespovratna sredstva za rekonstrukciju hotela (6.5 milijuna kuna) ugostiteljskom obrtu „Milan“ putem EU fondova odobreno je 2.45 milijuna kuna bespovratnih sredstava odnosno 90% vrijednosti ukupne investicije za projekt podizanja novih nasada maslina te kupnju nove poljoprivredne mehanizacije i opreme. Bespovratna sredstva utrošit će se za podizanje novih nasada maslina i nabavku dva kontejnera, traktora, gospodarskog vozila, opreme za osnovnu i dopunsku obradu tla, opreme za transport.

Kako bi se osoba mogla zaposliti putem potpora za samozapošljavanje, ona mora proći određeni sustav bodovanja koji u okviru pojedinih potpora dugotrajan i kompleksan. To

izuzetno negativno utječe na osobu koja se želi zaposliti putem navedenih potpora. Naime, dugotrajan i težak sustav bodovanja smanjuje motiviranost te osobe, a utječe i na to da osoba razmišlja o odustajanju od dobivanja potpore za samozapošljavanje.

4. ANALIZA SUSTAVA POTPORA ZA POKRETANJE PODUZETNIČKE AKTIVNOSTI U REPUBLICI HRVATSKOJ OD STRANE HRVATSKOG ZAVODA ZA ZAPOSŁJAVANJE

Potpore za samozapošljavanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje na snazi je od 2010. godine, a ista će se analizirati tijekom ovog poglavlja. Točnije, u ovom dijelu završnog rada analizirat će se koliko osobe u Republici Hrvatskoj koriste potpore za samozapošljavanje od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Sukladno tome, analizirat će se broj korisnika navedene potpore te broj korisnika prema županijama. Ova analiza će se napraviti za razdoblje od 2011. do 2015. godine, dok će se broj korisnika po županijama analizirati za 2016. godinu. Kretanje korisnika potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti koje daje Hrvatski zavod za zapošljavanje analizirat će se iz razloga što se ta potpora smatra najčešće korištenom potporom u Republici Hrvatskoj.

4.1. Analiza korisnika potpora za samozapošljavanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje od 2011. do 2015. godine

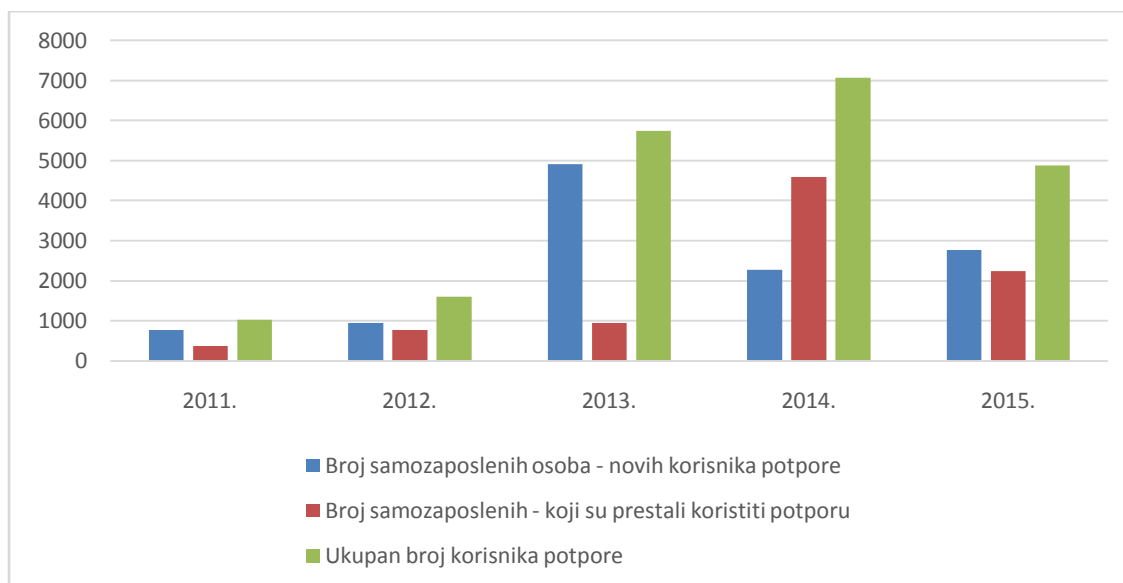
U ovom dijelu završnog rada podacima u tablici 3 i grafikonu 1 prikazuje se kretanje korisnika potpora za samozapošljavanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u razdoblju od 2011. do 2015. godine.

Tablica 3: Kretanje broja korisnika mjere samozapošljavanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u razdoblju od 2011. do 2015. godine

	Broj samozaposlenih osoba – novih korisnika potpore za samozapošljavanje HZZ-a	Broj samozaposlenih – koji su prestali koristiti potporu za samozapošljavanje HZZ-a	Ukupan broj korisnika potpore za samozapošljavanje HZZ-a	Udio aktivnih korisnika potpore za samozapošljavanje HZZ-a u broju nezaposlenih (u %)
2011.	772	369	1.026	0,2
2012.	938	774	1.605	0,2
2013.	4.906	937	5.737	0,9
2014.	2.277	4.589	7.077	0,8
2015.	2.776	2.238	4.885	0,9

Izvor: Alpeza, Has, Novosel i Singer (2016: 15)

Grafikon 1: Kretanje broja korisnika mjere samozapošljavanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u razdoblju od 2011. do 2015. godine

Izvor: Alpeza, Has, Novosel i Singer (2016: 15)

Iz prethodne tablice i grafikona može se uočiti da broj novih korisnika uključenih u mjeru samozapošljavanja bilježi porast sve do 2014. godine kada se smanjuje. Dakle, najveći broj novih korisnika bio je 2013. godine. Nadalje, samozaposlene osobe koje su prestale koristiti navedenu potporu kao i ukupan broj samozaposlenih osoba uključenih u mjeru samozapošljavanja bilježi trend rasta do 2015. godine kada se smanjuje, što znači da je broj samozaposlenih koji su prestali koristiti mjeru te ukupan broj osoba uključenih u mjeru bio

najveći 2014. godine. Ovi podaci se mogu povezati s brojem poduzeća iz tablice 2 u poglavlju 3.2. te se može reći da mjeru samozapošljavanja najviše koriste mala poduzeća budući da broj malih poduzeća značajno nadmašuje broj srednjih i velikih poduzeća.

4.2. Analiza broja ukupnih korisnika potpore za samozapošljavanje prema županijama

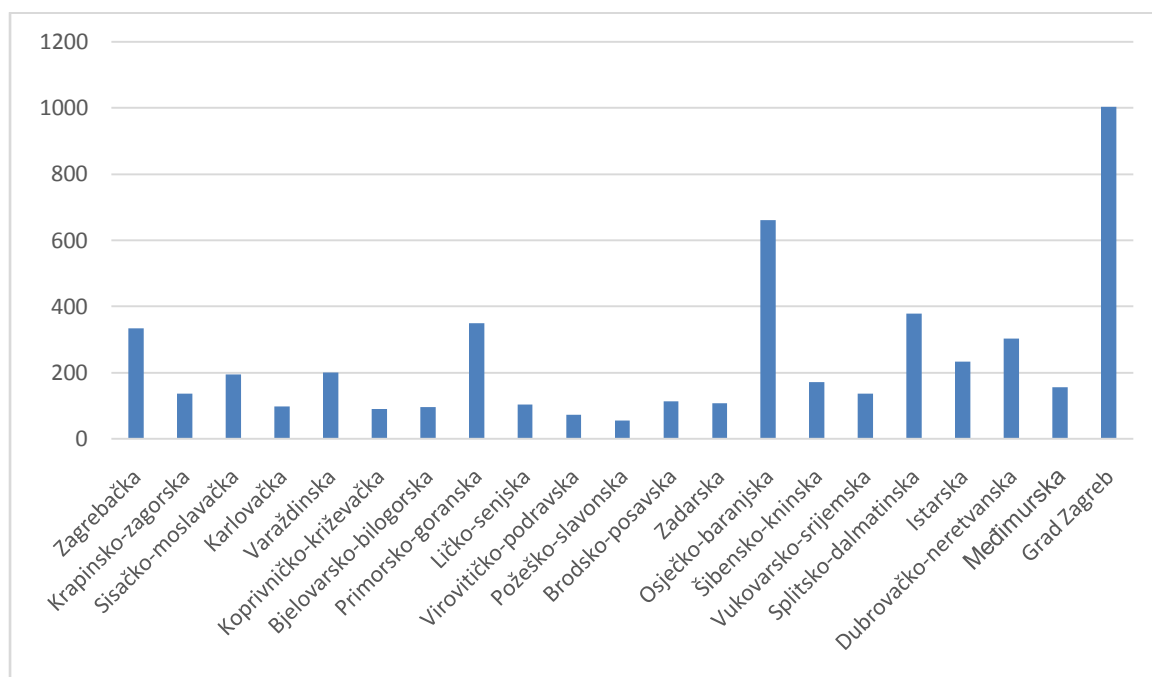
U ovom dijelu završnog rada analizirat će se broj korisnika potpora za samozapošljavanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i to prema županijama. Ova analiza će se napraviti kako bi se uvidjelo u kojoj se županiji najviše koristi navedena potpora, a u kojoj najmanje.

Tablica 4: Analiza broja korisnika potpore za samozapošljavanje prema županijama unutar 2016. godine

Županija	Broj korisnika potpore
Zagrebačka	333
Krapinsko-zagorska	135
Sisačko-moslavačka	194
Karlovačka	96
Varaždinska	200
Koprivničko-Križevačka	89
Bjelovarsko-bilogorska	95
Primorsko-goranska	349
Ličko-senjska	102
Virovitičko-podravska	72
Požeško-slavonska	55
Brodsko-posavska	112
Zadarska	106
Osječko-baranjska	661
Šibensko-kninska	171
Vukovarsko-srijemska	136
Splitsko-dalmatinska	378
Istarska	233
Dubrovačko-neretvanska	302
Međimurska	156
Grad Zagreb	1005

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje (2017)

Grafikon 2: Analiza broja korisnika potpore za samozapošljavanje prema županijama unutar 2016. godine

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje (2017)

Iz prethodne tablice i grafikona može se uočiti da grad Zagreb ima najveći broj korisnika potpora za samozapošljavanje, a ta brojka prelazi tisuću. Nakon grada Zagreba slijede Osječko-baranjska, Primorsko-goranska, Splitsko-dalmatinska i Zagrebačka županija. S druge strane, najmanji broj korisnika potpora za samozapošljavanje od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje ima Požeško-slavonska županija.

Tablica 5: Broj poduzetnika po županijama 2016. godine

Županija	Broj poduzetnika
Zagrebačka	7.206
Krapinsko-zagorska	1.976
Sisačko-moslavačka	1.926
Karlovačka	2.027
Varaždinska	3.488
Koprivničko-Križevačka	1.688
Bjelovarsko-bilogorska	1.776
Primorsko-goranska	9.689
Ličko-senjska	766
Virovitičko-podravska	1.000
Požeško-slavonska	828
Brodsko-posavska	1.849
Zadarska	3.918
Osječko-baranjska	4.764
Šibensko-kninska	1.926
Vukovarsko-srijemska	1.766
Splitsko-dalmatinska	12.726
Istarska	9.984
Dubrovačko-neretvanska	3.783
Međimurska	2.983
Grad Zagreb	38.127

Izvor: Privredni vjesnik (2017)

Kao što se može uočiti iz gore priložene tablice, najveći broj poduzetnika ima Grad Zagreb u kojem je isto tako i najveći broj korisnika uključenih u potporu samozapošljavanja. S druge strane, najmanji broj poduzetnika je u Ličko-Senjskoj te u Požeško-slavonskoj županiji. Uočava se da Požeško-slavonska županija ima najmanji broj korisnika potpore za samozapošljavanje, dok Ličko-senjska županija ima malo veći broj korisnika navedene potpore. Iz navedenog se može zaključiti da potpore za samozapošljavanje u županijama utječu i na broj poduzetnika.

5. ZAKLJUČAK

Poduzetništvo predstavlja temelj gospodarskog rasta i razvoja svake zemlje pa tako i Republike Hrvatske. Naime, poduzetništvo se razvijalo kroz povijest te su nastale mnoge definicije ovog pojma, ali se ono najčešće definira kao djelatnost osnivanja poduzeća u kojoj poduzetnik kombinacijom resursa proizvodi gotov proizvod, preuzima rizik, u nadi da će ostvariti zaradu, odnosno dobit. Poduzetnik je osoba koja pokreće poduzetnički pothvat, samim time preuzima rizik u nadi da će ostvariti zaradu, odnosno dobit. Poduzetnik mora posjedovati i određene karakteristike kao što su spremnost na rizik, kreativnost, inovativnost, organiziranost, sposobnost da brzo uoči pojave, probleme i mogućnosti itd.

Poduzetništvo kao djelatnost može se podijeliti na tradicionalno, korporativno i socijalno poduzetništvo. Bez obzira o kojoj je vrsti poduzetništva riječ, poduzetnički proces mora proći kroz tri faze, a to su nastanak ideje, stvaranje inicijative i pothvat. Međutim, na poduzetnički proces značajno utječu čimbenici iz poduzetničkog okruženja u koje se ubrajaju ekonomsko, pravno, političko, socio-kulturno, informatičko i tehničko-tehnološko okruženje. Kako postoje vrste poduzetništva, isto tako postoje oblici i vrste poduzeća. Oblici poduzeća su inokosno poduzeće, partnerstvo i korporacija, dok je u hrvatskom zakonodavstvu moguće razlikovati dionička društva, društva s ograničenom odgovornošću, javna trgovačka društva, komanditna društva, obrte i trgovca pojedinca.

Međutim, bez obzira koja se vrsta poduzeća osniva, poduzetnik se može susresti s problemom financiranja. Naime, manjak financijskih sredstava je jedna od ključnih prepreka za osnivanje poduzeća, odnosno za ulazak u poduzetnički pothvat. Poduzetnici se najčešće financiraju iz tuđih izvora poput kredita, ali danas su česti i suvremeni izvori financiranja poput različitih potpora i poticaja od strane države, državnih institucija i Europske unije. Te se potpore odnose na bespovratna sredstva, na subvencioniranje kredita i kamatne stope te na mikrokreditiranje, što predstavlja odobravanje kredita s niskom kamatnom stopom. U Republici Hrvatskoj postoji niz poticaja i potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti, ali najznačajnija je ona koju dodjeljuje Hrvatski zavod za zapošljavanje, a broj korisnika ove potpore se detaljnije i analizirao. Na kraju završnog rada može se zaključiti da su potpore za pokretanje poduzetničke aktivnosti od izuzetnog značaja za Republiku Hrvatsku jer se time može povećati zaposlenost, ali i tržišna konkurentnost cjelokupnog gospodarstva.

6. LITERATURA

Knjige:

1. Babić, M. (2011) *Ekonomija – uvod u analizu i politiku*. Zagreb: Znanje.
2. Benić, Đ. (2001) *Osnove ekonomije*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Dollinger, M. J. (2002) *Entrepreneurship: Strategies and Resources*. New Jersey: Prentice Hall.
4. Gorupić, D. i Gorupić, D. jr. (1990) *Poduzeće – postanak i razvoj poduzetništva i poduzeća*. Zagreb: Informator.
5. Kuvačić, N. (2005) *Biznis-plan ili poduzetnički projekt*. Split: NK Beretin.
6. Škrtić, M. (2006) *Poduzetništvo u ekonomiji znanja*. Zagreb: Sinergija.
7. Panian, Ž. (2000) *Internet i malo poduzetništvo*. Zagreb: Informator.
8. Vujić, V. (2010) *Poduzetništvo i menadžment u uslužnim djelatnostima*. Opatija: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvo.

Članci:

1. Bolarić Škare, M. (2011) Poduzetništvo i samozapošljavanje – primjeri dobre prakse, *Učenje za poduzetništvo*, 2 (2), str. 303-310.
2. Kružić, D. (2007) Poduzetništvo i ekonomski rast: reaktualiziranje uloge poduzetništva u globalnoj ekonomiji, *Ekonomska misao i praksa*, 16 (2), str. 167-192.
3. Panian, Ž. (2000) Elektroničko poslovanje – šansa hrvatskog gospodarstva u 21. stoljeću, *Ekonomski pregled*, 51 (3-4), str. 258-280.
4. Tkalec, Z. (2011) Definicija i karakteristike poduzetništva kao ključne kompetencije cjeloživotnog učenja, *Učenje za poduzetništvo*, 1 (1), str. 35-43.

Zakoni:

1. Zakon o državnim potporama (NN 47/14, NN 69/17)
2. Zakon o računovodstvu (NN 78/15, 134/15, 120/16, 04/18)

Internetske stranice:

1. Alpeza, M., Has, M., Novosel, M. i Singer, S. (2017) Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2016. Zagreb: Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, URL: <http://www.cepor.hr/wp-content/uploads/2015/04/Cepor-izvjesce-2016-HR-web.pdf> [pristup: 05.01.2018.]
2. Eurokonzalting (2017) Bespovratna sredstva i krediti, URL: <http://www.eurokonzalting.com/index.php/bespovratna-sredstva-i-krediti/item/124-bespovratna-sredstva-za-mlade-poduzetnike-do-250-000-kuna> [pristup: 10.12.2017.]
3. GeniusConsulting (2017) Vrste i razlike između državnih potpora, URL: <http://www.geniusconsulting.hr/hr/vrste-i-razlike-izmedu-drzavnih-potpore/>, [pristup: 20.12.2017.]
4. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2017) Godišnjak 2016., URL: http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2016.pdf [pristup: 10.12.2017.]
5. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2017) Potpore za samozapošljavanje, URL: <http://mjere.hr/mjere/potpore-za-samozaposljavanje/> [pristup: 10.12.2017.]
6. Kagor (2015) Vodič za poticaje i potpore za poduzetnike, URL: <https://www.kagor.hr/hr/poticaji-potpore-eu-fondovi-vodic-za-poduzetnike/> [pristup: 20.12.2017.]
7. Knežević, B. (2010) Od ideje do poduzetničkog poduhvata, Zagreb: Ekonomski fakultet u Zagrebu, URL: <http://web.efzg.hr/dok/trg/bknezevic/omp2015/od%20ideje%20do%20poduhvata%202015.pdf> [pristup: 10.12.2017.]
8. Plavi ured (2017) Programi potpore – Eureka 2018, URL: <http://plaviured.hr/potpore/eureka-program-2018/> [pristup: 05.01.2018.]
9. Privredni vjesnik (2016) 400 najvećih hrvatskih tvrtki u 2016., URL: <https://issuu.com/nestar/docs/400naj2016> [pristup: 05.01.2018.]
10. Prosperikon (2016) Sve što želimo znati o bespovratnim sredstvima, URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:I3IX4BkTWVMJ:prosperikon.hr/wp-content/uploads/2016/02/Drzavne-potpore.pptx+&cd=6&hl=hr&ct=clnk&gl=hr> [pristup: 10.12.2017.]
11. Središnji državni portal (2017) Poticanje samozapošljavanja, URL: <https://gov.hr/moja-uprava/branitelji/zaposljavanje/poticanje-samozaposljavanja/405>, [pristup: 10.12.2017.]

12. Šipić, N. i Najdanović, Z. (2012). Osnove poduzetništva – skripta, Zagreb: Visoka poslovna škola Zagreb, URL: <http://www.vpsz.hr/media/files/Skripta-osnove-poduzetnistva-03-2013.pdf>, [pristup: 10.12.2017.]
13. Zenička razvojna agencija (2015) Što je poduzetnički proces i tko su poduzetnici, URL: <http://www.zeda.ba/sta-je-poduzetnicki-proces-i-ko-su-poduzetnici/> [pristup: 05.01.2018.]
14. Ruralni razvoj (2017) Uspješna priča i životne okolnosti, URL : <http://ruralnirazvoj.hr/uspjesna-prica-zivotne-okolnosti-odvele-ih-u-poljoprivredu-a-uzgoj-ovaca-postala-strast/> , [pristup: 11.01.2018.]

Skripte:

1. Delić, A., ObermanPeterka, S. i Perić, J. (2010)Želim postati poduzetnik, Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku

7. POPIS TABLICA, SLIKA I GRAFIKONA

Popis tablica:

Tablica 1. Definicije poduzetništva u svijetu tijekom povijesti

Tablica 2. Struktura poduzeća s obzirom na veličinu od 2011. do 2015. godine

Tablica 3. Kretanje broja korisnika mjere samozapošljavanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u razdoblju od 2011. do 2015. godine

Tablica 4. Analiza broja korisnika potpore za samozapošljavanje prema županijama unutar 2016. godine

Tablica 5. Broj poduzetnika po županijama 2016. godine

Popis slika:

Slika 1. Poduzetnički proces

Popis grafikona:

Grafikon 1. Kretanje broja korisnika mjere samozapošljavanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u razdoblju od 2011. do 2015. godine

Grafikon 2. Analiza broja korisnika potpore za samozapošljavanje prema županijama unutar 2016. godine

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ja, **Valentina Bazina**, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor završnog rada pod naslovom: **Analiza sustava potpora za pokretanje poduzetničke aktivnosti u Republici Hrvatskoj** te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način korišteni dijelovi tuđih radova.

U Požegi, 19.siječnja 2018.

Valentina Bazina
